PERISKOP
FORUM FOR KUNSTHISTORISK DEBAT

Periskop: Forum for kunsthistorisk debat

Nr. 35, 2026

“Omsorg”

Titel: “Tålmodig lytning: Mellem kontrol og kollaps”

Forfatter(e): Emilie Lykkegaard Schmidt

Sidetal: 104-112

Dato: 28.10.2026

DOI: 10.7146/periskop.v2026i35.172398

EMILIE LYKKEGAARD SCHMIDT

Tålmodig lytning: Mellem kontrol og kollaps

Jeg har en vane, som har fulgt mig siden barndommen: at sende en kærlig tanke til de små sten, som jeg ved et uheld sparker til på min vej. "Undskyld," tænker jeg, mens jeg retter alle mine sanser mod stenen, som for at sige: "Jeg ser dig nu." Lyden af stenen, der skurrer mod fortovet, minder mig om, at mine fodtrin kan være voldsomme for verdens mindste væsener.

Det er en flygtig forbindelse, men i et kort øjeblik har stenen min fulde opmærksomhed. Og måske har jeg også dens? I 2024 satte jeg mig for at undersøge, hvad det betyder, når en sten tilfældigt krydser vores vej. Og mere præcist: hvordan vi lytter tålmodigt i de stille forbindelser, hvor vi ikke har et fælles sprog.

For at foretage undersøgelsen ville jeg genskabe hændelsen, som så mange gange før: at sparke til en sten ved et uheld. Men denne gang var det jo ikke tilfældigt – det var et planlagt uheld, og endda med en mikrofon i hånden. Jeg blev derfor hurtigt konfronteret med det etiske i handlingen:

Skal jeg sparke til stenen med vilje – eller lade være?

Jeg kan ikke tage mit spark tilbage, når først jeg har mødt stenen med vold.

Og vi kan ikke adskille vores interaktion med verden fra den måde, vi lytter til den på.

At lytte til en sten

Sociologen Hartmut Rosa (2019, 235) beskriver med reference til Merleau-Ponty (1968, 65), hvordan vi fra livets begyndelse har en stille indre kontakt med genstandene omkring os, men mister denne forbindelse, i takt med at vi objektiviserer og fastlåser dem med vores sprog.

Mens fjorde gisper af iltsvind, og de danske sommerfugle bliver færre, er det afgørende, at vi genetablerer en lydhørhed over for de stille forbindelser.

[1] Emilie Lykkegaard Schmidt: *To Care for a Rock,* 2024. Undersøgende lydoptagelse. © Emilie Lykkegaard Schmidt.

To Care for a Rock **[1, 3]** er et lydværk, som undersøger *tålmodig lytning* som en omsorgsfuld interaktion med det mere-end-menneskelige, altså den bredere verden, som mennesket blot er en lille del af (Schmidt 2024; Abram 1977). Idet jeg ikke taler stenens sprog, forsøger jeg gennem mine sanser at forstå stenen for at kunne respektere dens væsen **[2]**. For hvad er egentlig 'vold' for en sten? For at forstå grænserne for vores interaktion må jeg undersøge stenens materiale og dens friktion med omverdenen. Samtidig leder jeg efter ligheder mellem os. Hvordan lyder min hud og mine negle, når de møder friktion? Mine negle bliver gradvist afslebet, når jeg gnider dem mod asfalten. Det gør stenens kanter også. Jeg har ret til at slibe mine negle, men det er ikke min ret at bestemme, hvordan stenens kanter skal se ud. Så jeg undgår at udsætte den for hård friktion. Min lytning må ikke gøre skade på stenen.

Når vi lytter i de stille forbindelser, er det vores eget ansvar at definere en respektfuld relation. Jeg kan ikke spørge, hvordan stenen gerne vil lyttes til, og derfor må jeg insistere på empati for dét, jeg ikke forstår.

En lytning i krise

Historisk har vi ophævet det *at tale* som en aktiv deltagelse i samfundet, mens det *at lytte* forstås som en passiv selvfølgelighed (Koepnick 2021, 144). Men i en

[2] Emilie Lykkegaard Schmidt: *To Care for a Rock,* 2024. © Emilie Lykkegaard Schmidt.

tid, hvor verden kræver vores stillingtagen – til bl.a. klimaforandringer, arters uddøen og politisk polarisering – har vi nået en grænse for, hvor meget vi kan føle om verdens katastrofer (Estok 2014). Her kan både peges på det moderne samfunds fornægtelseskultur (Weintrobe 2021) og mediernes "nonstop action narrative", som har efterladt os følelseslammede ved at insistere på skrækeffekten af verdens uforudsigelighed (Estok 2014, 442). Samtidig ses en tendens til afskærmet lytning, med lydteknologier, som kan beskytte os fra en overstimulerende omverden (Hagood 2016, 4). Og således kan vores overvældede nervesystem finde en midlertidig sikkerhed bag AirPods, noise-cancellation og ørepropper.

Med Hartmut Rosas (2020) terminologi kan man sige, at det er lykkedes os at gøre lytningen "principielt kontrollerbar" (93). Vi har gennem teknologisk udvikling, samfundsstrukturer og sociale normer gjort det muligt at fornægte, overhøre og isolere os fra det, som er uønsket og overvældende. Problemet med den *principielle* kontrollerbarhed er, at vi får en forventning om, at lytningen fungerer på vores vilkår, selvom den aldrig har gjort det i praksis. Og når vi opdager, at lytningen i praksis er ukontrollerbar for os, fører det til frustration og afmagt (93).

Dette er ingen kritik af lytteren – nærmere af det system, som former vores lytning. Som lydforsker Mack Hagood (2016) påpeger, er der god grund til at afskærme sig fra en verden, som presser sig på; det er ganske simpelt en forsvarsmekanisme (4). Hagood påpeger dog ligeledes, at vi bliver mere sensitive over for lyden af omverdenen, jo mere vi skærmer os fra den (4). Vi vænner os til en gnidningsfri, kontrollerbar oplevelse af verden.

Men det er sjældent så nemt at lytte.

Og kun ved at blive i besværet kan vi konfrontere de kriser, som vi står i.

Tålmodighed handler om at udsætte sin egen tilfredsstillelse (Varkøy & Rinholm 2020, 176), og det handler derfor i særdeleshed om at blive i det uforløste, med en villighed til at vente på det, som foregår på det andets vilkår. *Tålmodig lytning* er et modsvar til fornægtelse og apati (Schmidt 2023). En vilje til at anerkende verden i dens helhed. Dette indebærer, at vi lytter til fejl og tøven (Stathopoulos 2022) samt al den "ikke-viden", som opstår, når vi lytter (Højlund & Riis 2016, 8).

Mange har beskæftiget sig med lytning som en metode til økologisk bevidsthed (fx Oliveros 2005; Schottländer 2024; Bureau for Listening, Poch & Tuma 2025). Min egen lytning er særligt formet af et behov for at afstemme sig til den økologiske krise som en *snigende krise* (Boin, Ekengren & Rhinard 2021, 3). Et presset økosystem ændrer sig ikke fra dag til dag, og vi forstår først konsekvenserne, når

[3] Emilie Lykkegaard Schmidt: *To Care for a Rock,* 2024. Stenen på en parkeringsplads i Struer. © Emilie Lykkegaard Schmidt.

vi oplever forandringerne over tid (Morton 2021, 23). Derfor er langsomhed et gennemgående tema i mit arbejde.

I dette essay beskriver jeg eksempler fra to værker: *To Care for a Rock* (2024) og *CONTAMINATION SITE* (2024). Begge værker etablerede en lyttesituation, som inviterede til omsorg for dét, som vi ikke kan forstå, og som eksisterer uden for vores kontrol. Jeg forstår lytningen som noget, vi *giver* til hinanden, når vi konfronterer vores ubehag og lytter med respekt for dét, vi ikke kan kontrollere (Schmidt 2023).

Dette essay handler således om lytningens besvær – og hvorfor vi skal blive i besværet.

Når lytningen bliver ubelejlig

Med forbrugerkulturens idealer om effektivitet og "smoothness" har vi vænnet os til lettilgængelige lytteoplevelser (Varkøy & Rinholm 2020, 180). Samtidig stiger vores forventninger løbende til, hvor hurtigt alting skal fungere, som konsekvens af samfundets acceleration (Rosa 2013, 128-129). Den kontrollerede lytning er også en accelereret lytning, og hvis lytningen kan optimeres, bliver den det.

I 2001 introducerede komponist, filosof og forsker i interaktionsdesign Lars Hallnäs og designer Johan Redström designfilosofien "Slow Technology" som

et modsvar til effektiviseringen. Designfilosofien har som kerne, at den bevidst indarbejder en modstand i teknologier for at skabe nærværende interaktioner. *Langsomheden* forstås her som en tidslig tilstedeværelse, som opstår i mødet med æstetik, kompleksitet og modstand (Hallnäs & Redström 2001; Hallnäs 2015).

De samme mekanismer kan gøre sig gældende i vores lytning: Når vi oplever en modstand, som kræver en særlig opmærksomhed fra os, bliver vi bevidste om vores egen lytning. Vi konfronteres med det etiske aspekt i det at lytte.

I mødet med modstand kan det være fristende at fravælge lytningen og undgå besværet. Men hvis vi bliver i øjeblikket – og udskyder vores egen tilfredsstillelse – indtræder den *tålmodige lytning*.

Tålmodig lytning

Modstand i en lyttesituation kan antage mange former, men fælles for modstandselementerne er, at de skaber en tidslig tilstedeværelse, som giver anledning til en tålmodig lytning (Schmidt 2023). Et eksempel er *stilhed*: Stilheden er aldrig et tomrum, men den kan opstå, når vi oplever en mangel af lyde, hvor vi ellers

[4] Emilie Lykkegaard Schmidt: *CONTAMINATION SITE,* 2024. Performance-installation over to dage. Tre glasvaser 68 x 16 cm med vand, lydkomposition, performance i fire akter. © Anders Dalhøj.

forventer dem. Når samtalen dør ud. Når bien stopper med at summe. Ifølge religionsforskeren Kim Haines-Eitzen (2022), som har undersøgt dyb lytning i ørkenklostre, er vores ønske om stilhed – og ligeledes vores ubehag ved den – tæt forbundet med vores fornemmelse af tid og opmærksomhed. Stilheden indebærer en forventning om et brud på stilheden, og det er i dette spændingsfelt mellem lyd og fravær, at vores sanser skærpes (46-47).

En anden modstand er *lyden af fejl*. Som en pladespiller, der går i hak, opstår fejlene og fragmenterne som små vidner om alt det, der ikke var tiltænkt, men alligevel eksisterer og gør oplevelsen ægte. Fejlene konfronterer os med lydens utilgængelighed og væsen (Riis 2016, 138-140) og tvinger os til at spørge: Hvad er værd at lytte til? Den tålmodige lytning kan her forstås i forlængelse af begrebet *gæstfrihed* (Koepnick 2021, 67): Hvor længe er vi villige til at bære over med det andet? Vil vi kun lytte, så længe det foregår på vores egne vilkår?

I samme ånd som fejlene har vi *ukontrollerbarheden*. Ukontrollerbarheden kræver, at vi både accepterer de lyde, som er, og dem, som ikke er. Vi kan forsøgsvis fremtvinge stilhed – men på hvilken bekostning? Illusionen om kontrol vil altid være en fornægtelse af omverdenen, der fører til afmagt (Rosa 2020, 93). Ligeledes kan vi ikke fremtvinge de lyde, som vi begærer, uden at frarøve dem deres egen ret (Rosa 2020, 7): Jeg kan ikke tvinge fuglene uden for mit vindue til at synge, og netop derfor er det en stor glæde, når de gør.

At lytte til det sidste

Jeg beskæftiger mig særligt med *forgængelighed* som modstandselement. At lytte til det forgængelige er at lytte med tanken om en kommende afsked. Alting forgår i sidste ende, og når vi indser, at vi er vidne til et øjeblik, som aldrig kommer igen, stiller det krav til vores tilstedeværelse. Denne type lytning minder om en ventesorg. En erkendelse af, at vi er vidne til altings eksistens og ophør. Vi lytter med alle sanser åbne og forsøger at lægge mærke til selv de mindste detaljer, for så snart lyden udviskes, vil den kun leve som fragmenter i vores erindring.

I min barndom var der en sø, som vi altid gik forbi, når vi besøgte mine bedsteforældre. Jeg husker den som levende, omringet af træer og beboet af ænder, frøer og insekter. Da jeg passerede søen mange år efter, måtte jeg spørge min mor: "Er det her, vi plejer at være?" For noget var anderledes. Måske var det barndommens magi, der var forsvundet; alting er trods alt større, når man selv er lille. Men det, jeg fornemmede, var en mangel på liv. Som om åndehullet ikke længere åndede og for længst havde åndet ud, mens jeg kiggede væk.

CONTAMINATION SITE **[4]** opstod på baggrund af den oplevelse. Installationen sætter vandet til skue, mens det bliver misfarvet over tid. Som en sø i lang-

somt fordærv ville jeg indfange erkendelsen af, at forureningen sker, om vi er der eller ej. Livet ånder, udånder og ophører – uanset om vi er der til at bevidne det.

Mit bedst kendte afskedsritual er forbundet med kirkens rytme. *CONTAMINATION SITE* blev således også afsluttet med ét minuts stilhed, kun afbrudt af et langsomt klokkekald: Knælende foran installationen slog jeg glassene an, ét slag ad gangen. I denne sidste akt var der en intens stilstand i rummet. Det sidste minut føltes som en evighed.

Jeg lod det fylde mine sanser med al den tyngde, som en afsked kræver.

Da jeg i sommeren 2024 forlod stenen på parkeringspladsen, sad jeg også med den i et minuts stilhed. Sendte stenen en kærlig tanke og lagde den dernæst tilbage på det samme sted, hvor jeg fandt den på parkeringspladsen. Den skulle nødig føle sig hjemløs.

Måske skulle jeg have ladet stenen ligge. Måske skulle jeg bare have accepteret, at vi er rundet af to forskellige virkeligheder, og selvfølgelig mærker en sten ikke, når man sparker til den.

Men måske – blot måske – er stenen også glad for vores kortvarige møde.

At lytte i mellemrummet

Det sidste modstandselement, som jeg vil fremhæve, er *retningsløshed.* Som en anekdote, der aldrig rigtig når sin pointe, kræver retningsløsheden, at vi lytter med tålmodighed. Medieforsker Lutz Koepnick (2021) beskriver, hvordan retningsløsheden inviterer os ind i en *gæstfri økologi,* fordi vi ikke er påtvunget et narrativ og en instruks til, hvordan vi skal lytte. Vi kan derfor gå på opdagelse i vores egen lytning og undersøge, hvad det egentlig betyder at være "opmærksom" (80-82).

Men hvad lytter vi så efter i en gæstfri økologi, hvis vi går på opdagelse?

Måske alle de små mellemrum mellem sætninger. Måske en vejrtrækning.

Måske den sten, der ligger i vejkanten.

At lytte til sten er i høj grad en retningsløs proces.

Det kan være en ganske givende undersøgelse af ens egen lytning. Processen kan næppe give svar på verdens problemer – men den kan give et svar på, hvordan vi selv tilgår dem. At lytte til en sten er at lytte uden at forvente et svar, og uden at have en konkret intention, og netop denne åbne relation betyder, at vi selv må definere de etiske regler for vores lytning.

En sten siger selvsagt ikke så meget, men dens lyd afhænger af friktionen med dens omgivelser. Jeg formes også af friktionen med mine omgivelser. Min hud er blød, så den siger ikke så meget, men mine negle lyder næsten ligesom en sten: en hård, skarp lyd mod asfalten.

Hvis jeg trak mine negle over asfalten, ville det måske være det tætteste, jeg nogensinde kommer på at forstå en lille sten, der skurrer mod fortovet. Og måske er det ikke.

Mellem kontrol og kollaps

"To be listening is always to be on the edge of meaning," skrev filosoffen Jean-Luc Nancy (2007, 7). I en økologisk krise skal vi finde nye måder at forholde os til verden og dens kompleksiteter på. Nye måder at være nærværende på, med omsorg for en verden i langsom forandring.

Vi kan kun forholde os til de snigende kriser – altså dem, som eksisterer langt ud over vores egen levetid og geografiske udsyn (Boin, Ekengren & Rhinard 2021) – hvis vi accepterer langsomheden som et vilkår (Schmidt 2023). Og måske begynder det med vores lytning. Lytter vi med en intention om kontrol og effektivitet? Eller lytter vi med en anerkendelse af omverdenens rod og skrøbelighed? Med en tålmodig lytning kan vi (genop)træne en stille lydhørhed over for dét, som vi ikke forstår. Og måske kan vi derigennem erkende, at forståelse ikke er en forudsætning for at lytte.

Jeg kunne godt udføre hverdagens gøremål uden at stoppe op for verden. Men lyden af, at stenen skurrer mod fortovet, minder mig om, at jeg sætter et aftryk på verden, ligesom verden sætter et aftryk på mig. Vi er altid i relation til noget. Og det er værd at stoppe op for.

Det er værd at lytte tålmodigt til.

Om det så er en sten, en blomst, en tabt vinterhandske eller et andet menneske.

For vi kan ikke adskille vores interaktion med verden fra den måde, vi lytter til den på.

LITTERATUR

Abram, David. 1997. *Spell of the Sensuous – Perception and Language in a More-Than-Human World*. New York: Random House.

Boin, Arjen, Magnus Ekengren og Mark Rhinard. 2021. *Understanding the Creeping Crisis*. Cham: Springer Nature. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70692-0

Bureau for Listening, Daniela Medina Poch og Yuri Tuma. 2025. *A Manifesto for Applied Ecological Listening*. https://bureauforlistening.com/a-manifesto-for-applied-ecological-listening/ (sidst tilgået 24. februar 2026).

Estok, Simon C. 2014. "Information Fatigue, Environmental Fatigue: Producing Affect in Ecomedia". *Journal of English Language and Literature/Yongo Yongmunhak* 60, nr. 3: 441-459. http://dx.doi.org/10.15794/jell.2014.60.3.003

Hagood, Mack. 2019. *Hush – Media and Sonic Self-Control.* Durham: Duke University Press. https://doi.org/10.1215/9781478004479

Haines-Eitzen, Kim. 2022. "A Way of Silence in a Noisy World". I *Sonorous Desert: What Deep Listening Taught Early Christian Monks—and What It Can Teach Us*, 1-58. Princeton: Princeton University Press. https://doi.org/10.2307/j.ctv269fw4c.7

Hallnäs, Lars og Johan Redström. 2001. "Slow Technology – Designing for Reflection". *Journal of Personal and Ubiquitous Computing* 5, nr. 3: 201-212. https://doi.org/10.1007/PL00000019

Hallnäs, Lars. 2015. "On the Philosophy of Slow Technology". *Acta Universitatis Sapientiae, Social Analysis* 5, nr. 1: 29-39.

Højlund, Marie K. og Morten Riis. 2016. "Inconsistent Transduction: Not-knowing Through Sounding Art in Artistic Research". *Quadratura – Skrifter i dansk kunsthistorie* 4: 1-10.

Koepnick, Lutz. 2021. *Resonant Matter: Sound, Art, and the Promise of Hospitality*. London: Bloomsbury Academic & Professional. https://doi.org/10.5040/9781501343407

Merleau-Ponty, Maurice. 1968. *The Visible and the Invisible*. Oversat af Alphonso Lingis. Evanston: Northwestern University Press.

Morton, Timothy. 2021. *All Art is Ecological*. London: Penguin Books.

Nancy, Jean-Luc. 2007. *Listening*. Oversat af Charlotte Mandell. New York: Fordham University Press.

Oliveros, P. 2005. *Deep Listening: A Composer's Sound Practice.* Lincoln, Nebraska: iUniverse.

Riis, Morten. 2016. *Machine Music: A Media Archaeological Excavation*. Aarhus: Aarhus University Press. https://doi.org/10.2307/jj.608224

Rosa, Hartmut. 2013. *Social Acceleration: A New Theory of Modernity*. Oversat af Jonathan Trejo-Mathys. Chichester, New York: Columbia University Press. https://doi.org/10.7312/rosa14834

Rosa, Hartmut. 2019. *Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World.* Oversat af James C. Wagner. Cambridge: Polity.

Rosa, Hartmut. 2020. *Det Ukontrollerbare.* Oversat af Hanne Sander. København: Eksistensen.

Schmidt, Emilie L. 2023. *En langsom hastesag: Tålmodig lytning i en krisetid*. Specialeafhandling, Aarhus Universitet.

Schmidt, Emilie L. 2024. *CONTAMINATION SITE*. Performance og installation. https://emilielykkegaard.com/contamination-site/

Schmidt, Emilie L. 2024. *To Care for a Rock*. Lydværk. https://emilielykkegaard.com/to-care-for-a-rock/

Scottländer, Nana Francisca. 2024. *HEAVY KINSHIP vol. 10: Rock Bonding Sessions.* Performance. https://nanafrancisca.wixsite.com/nanafrancisca/heavy-kinship-vol-10.

Stathopoulos, Angelica. 2022. *To Listen as if Already Listening*. https://bureauforlistening.com/phase-xii-to-listen-as-if-already-listening/ (sidst tilgået 24. februar 2026)

Varkøy, Øivind og Hanne Rinholm. 2020. "Focusing on Slowness and Resistance: A Contribution to Sustainable Development in Music Education". *Philosophy of Music Education Review* 28, nr. 2: 168-185. Bloomington: Indiana University Press. https://doi.org/10.2979/philmusieducrevi.28.2.04

Weintrobe, Sally. 2021. *Psychological Roots of the Climate Crisis: Neoliberal Exceptionalism and the Culture of Uncare.* New York: Bloomsbury Publishing. https://doi.org/10.5040/9781501372902